

УДК 94(477)П. Базилевич«1867–1949»

В.Д. Кириєвський

**ІВОТСЬКИЙ ЗЕМЛЕМІР ПЕТРО
ЄВСЕЙОВИЧ БАЗИЛЕВИЧ – ЧЛЕН
ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ
ІМПЕРІЇ ІІІ СКЛИКАННЯ (1907–1912)**

Стаття присвячена землеміру з села Івот Новгород-Сіверського повіту, казенному селянину Петру Євсейовичу Базилевичу (1867–1949), який в 40-річному віці був обраний членом Державної думи Російської імперії ІІІ скликання (1907–1912). Він неодноразово обирався гласним (депутатом) Новгород-Сіверського повітового та Чернігівського земського зібрань. У 1918 р. брав активну участь у створенні в своєму рідному селі осередку на підтримку Української Держави за гетьмана Скоропадського та створенні в нейтральній зоні Івотської республіки.

Ключові слова: депутат, козаки, республіка, репресовані.

У 1907 р. приватний землемір із села Івот Новгород-Сіверської повіту Чернігівської губернії Петро Євсейович Базилевич (1867–1949) був обраний членом Державної думи Російської імперії ІІІ скликання (1907–1912). У цьому найвищому законодавчому органі імперії нараховувалося 442 депутати (12 – від Чернігівської губернії). На фотографії 1912 р., наданою родичкою Петра Євсейовича Лілією Василівною Ладинською, зображені депутати Держдуми від Чернігівської губернії. Стоять зліва направо: Леонтій Васильович Кочубей, Андрій Андрійович Ракович, Володимир Дмитрович Гузь, Іван Семенович Клименко, Петро Євсейович Базилевич; сидять: Михайло Андрійович Іскрицький, Аполлон Олександрович Гамалея, Юрій Миколайович Глебов, Георгій Васильович Скоропадський, Митрофан Максимович Пташевський.

П.Є. Базилевич входив до складу найчисельнішої думської фракції октябристів (154) – поміркованої правої партії землевласників, створеної в жовтні 1905 р. після видання царем маніфесту від 17 жовтня щодо запровадження в Російській імперії Державної думи. Петро Євсейович перебував у комісії по справах переселенців та недоторканості особистості. Після завершення п'ятирічної каденції Третьої Держдуми в 1912 р. Петро Євсейович був призначений членом опікунської ради Новгород-Сіверської жіночої гімназії.

Відомостей про Петра Євсейовича на сьогодні маємо небагато. З метричної книги івотської церкви Різдва Богородиці відомо, що він народився 22 серпня 1867 р. у родині казенного селянина Євсея Антиповича та Анастасії Василівни Базилевичів [7, арк. 156]. Був хрещений того ж дня, 22 серпня, священником Михайлом Рожанівським. Хата Базилевичів знаходилася в центрі села Івот, на головній вулиці, нині вул. Сіверська.

За статистичними даними 1859 р., у селі Івот нараховувалося 347 дворів, де проживало 2014 мешканців (953 ч., 1061 ж.) [16, с. 115]. Більшість населення села становили козаки, ще з часу входження Івота, за Богдана Хмельницького, в Новгородську сотню. Третина івотців були казенними селянами, з колишніх, до 1783 р., підданих Чернігівського Борисоглібського монастиря. Незначна кількість івотців була кріпаками поміщика, дворянина Григорія Антоновича Короткевича (1837–1897), члена Новгород-Сі-

верської земської управи. Також у власності Короткевича перебували ще й кріпаки села Дробишева на Десні [11].

За церковними даними 1860 р., кількість прихожан Івотсько-Антонівського приходу івотської Різдва-Богородицької церкви становила 2214 душ (1065 ч., 1149 ж.). Настоятелем приходу був священник Преображенської церкви села Антонівки Іоанн Корейша, а помічником настоятеля – священник села Івот Михайло Рожанівський [1, с. 107]. Село Івот було центром Івотської волості Новгород-Сіверського повіту, тож у ньому була відкрита ще в 1843 р. перша у волості школа або ж друга сільська школа в Новгород-Сіверському повіті [12, с. 124]. Школа знаходилася поблизу церкви. Петро Євсейович теж учився в цій школі – івотському двокласному початковому училищі. Потім він навчався у безкоштовній для селянських дітей чотирирічній сільськогосподарській школі першого розряду. Школа знаходилася в маєтку Чернігівського губернського предводителя дворянства (1872–1890), таємного радника Миколи Івановича Неплюєва (1825–1890) у Воздвиженському хуторі Ямпільської волості Глухівського повіту. Школу відкрили 4 жовтня 1885 р. за ініціативи сина Неплюєва, богослова Миколи Миколайовича Неплюєва (1851–1908). У ній Петро Євсейович отримав достатні знання для роботи приватним межовиком, землеміром.

6 листопада 1888 р. казенний селянин П.Є. Базилевич одружився на івотській казенній селянці Марії Сидорівні Кармановій (1868 р. н.) [8, арк. 60]. За переказом, дружина рано померла, тож він одружився удруге на Таїсії, дочці козака Савелія Ладинського. У них народилася дочка Ірина. Петро Євсейович мав своє господарство: у нього був наділ в 3 десятини (га) общинної землі, згодом придбав ще 30 десятин власної землі. Обирався гласним (депутатом) Новгород-Сіверського повітового та Чернігівського земського зібрань. Був попечителем івотського народного училища.

За переказами, П.Є. Базилевич перебував у добрих відносинах із родиною івотських дворян Короткевичів – Григорієм Антоновичем та Ольгою Йосипівною Короткевич (Савицькою). Їхні землі, викуплені колишніми кріпаками Короткевичів, були розмежовані селянськими наділами Петром Євсейовичем. До слова, рештки садиби Короткевичів знаходяться на початку Антонівської вулиці (друга хата зліва від перехрестя з дорогою на Каліївку). У 1900-х рр. щоліта в Ольги Йосипівни відпочивав онук її молодшої сестри Гани Йосипівни Лашкевич (Савицької) – Сашко, який став відомим українським істориком Олександром Петровичем Оглобліним-Мезько (1899–1992) [3, с. 36].

У 1917 р. в селі Івот нараховувалося 689 дворів, 4213 мешканців. До івотської волості входили села: Антонівка, Богданівка, Каліївка, Ображіївка, Остроушки, Пирогівка, Погрібки, Прокопівка, Свірж, Шатрище; та хутори: Єфименків (Скачевського), Паперня, Писарівка (Писарка), Ляхів (Камень), Коржовщина, Опанасівка. Загалом, у волості нараховувалося 3529 дворів, 22 219 мешканців [17, с. 24].

21 грудня 1917 р. розпочалася перша радянсько-українська війна між радянською Росією та Українською

Депутати Держдуми від Чернігівської губернії. Фото 1912 р.

Народною Республікою. 14 січня 1918 р. Глухівський виконком Совета робітничих, селянських та солдатських депутатів повідомив у своїй газеті «Известия Глуховского уездного Совета рабочих, крестьянских и солдатских депутатов», що «вся власть в Глуховском уезде перешла в Совет крестьянских, солдатских и рабочих депутатов...», також в состав Совета вошла Красная гвардия» [2, с. 472]. На місцях, у містечках та селах повіту також відбувався перехід влади «в руки Советов», як зазначено у зверненні Глухівського громадянського комісара Власова до мешканців повіту від 15 січня 1918 р. [5, арк. 52]. 19 січня 1918 р. Глухів був захоплений Брянської групою російсько-радянської армії.

За нової влади партійні селяни Івота – більшовики та есери – почали вбивати один одного. З метричних записів івотської церкви за 1918 р. дізнаємося, що 27 лютого було вбито Якова Діомидовича Самонова (20 р.), 1 квітня – Павла Яковича Булітка (22 р.), 11 червня – Петра Васильовича Євменова (22 р.), 15 червня – поручика Федора Івановича Петренка (25 р.), 20 червня – Григорія Трифоновича Орловського (19 р.), 1 липня – Олексія Гавриловича Кондратенка (18 р.), 16 серпня – Григорія Потаповича Панька (59 р.), 25 грудня – Михайла Івановича Лисицю (35 р.), Євмена Карповича Зуя (62 р.), Гаврила Євменовича Зуя (32 р.), 26 грудня – Максима Михайловича Лаптева (24 р.), Олексія Семеновича Гамзюля (21 р.),

Іоанна Тимофійовича Гавриленка (51 р.) [9, арк. 99–110].

Із кримінальних справ репресованих івотців у 1937–1938 рр., з протоколів допитів колишніх есерів, маємо дані стосовно деяких убитих селян у 1918 р. Зокрема, червоний партизан Павло Булітко був убитий у квітні 1918 р. серед білого дня своїми ж двома односельцями на вулиці біля будинку Моїсеєнка, до якого він, смертельно поранений, хотів було добігти [6, арк. 39]. У грудні 1918 р. есерівець Олександр Гавриленко убив голову волосного військового Лисицю та двох червоних партизан – батька й сина Зуєвих. За це червоні розстріляли батька Гавриленка [4, арк. 51].

Також зі справ репресованих дізнаємося, що навесні 1918 р., уже за влади гетьмана Скоропадського в Україні, Петро Євсейович разом із судовим слідчим Новгород-Сіверського окружного суду Андрієм Яковичем Ладинським, вчителем Спиридоном Купріяновичем Коваленком, старостою івотської волості Іллею Івановичем Марченком, старостою села Івот Власом Зіновійовичем Паньковим та есером Кіндратом Івановичем Петренком (членом Української партії соціалістів-революціонерів) створили у селі осередок на підтримку Української Держави. До осередку долучилися демобілізовані з війни фронтовики, зокрема поручик Яків Тимофійович Карпенко, Яків Костянтинович Грибач, Прокоп Іванович Марченко, Антон Ольховик, Наум Іванович Ольховик, Сидір Оснач, Харитон Сисоєв,

Дмитро Опанасович Гамзуля, Степан Гамзуля, Іван Федосійович Хрущ, Кирило Матвійович Щербак, Віктор Кирилович Щербак [6, арк. 37, 47 зв.].

У травні 1918 р. село Івот опинилося у так званій «Нейтральній зоні», тобто у смузі розмежування завширшки 10–40 км між українськими та радянськими військовими силами, між Української Державою Скоропадського та більшовицькою Росією Леніна. Південна лінія смуги проходила від Новгород-Сіверського по річці Івот.

Село Івот потерпало від грабіжницьких набігів озброєних Москвою більшовицьких шайок новгород-сіверських більшовиків С.В. Ромченка, Г. Богданова, Л.Д. Печенки, М.Г. Салая та ін., що ховалися в лісах нейтральної зони. Вони ще наприкінці квітня 1918 р. зустрілися з уповноваженим Советського уряду України Василем Назаровичем Боженком (1871–1919) та організували воєнно-революційний комітет (воєнревком) на чолі з тим самим уповноваженим Боженком. Воєнревком знаходився в містечку Середина-Буда (Зернове) в будинку Гуревича на Привокзальній вулиці [15, арк. 3]. Більшовики ходили по містах та селах під виглядом робітників і селян й вели агітацію проти Української Держави. На місцях вони засновували підпільні групи, партизанські загони, зокрема в селах Ображіївка, Погрібки, Івот, Антонівка, Вовна, Глазово [14, арк. 30]. Засновані більшовиками партизанські загони отримували зброю, яка надходила з Москви на залізничну станцію Зернове. Зброю вивантажували з вагонів уночі і таємно розвозили далі по Чернігівській та інших українських губерніях [13, арк. 15; 15, арк. 3]. Також воєнревком червоних партизан у Середино-Буді почав отримувати вагонами на станцію Зернове московські газети «Правда», «Известия», «Беднота» та всляку революційно-пропагандистську літературу й листівки німецькою мовою для розповсюдження їх серед солдатів німецьких гарнізонів та населення Ямполь, Шостки, Новгород-Сіверського [15, арк. 32].

За наказом більшовицького Центрального воєнревкому чотири партизанські об'єднання у ніч із 7 на 8 (26.07) серпня 1918 р. розпочали наступ із нейтральної зони на Новгород-Сіверський, Шостку, Ямпіль та Глухів [13, арк. 17]. Наступ на Шостку вело об'єднання Г.Л. Богданова чисельністю до 1000 червоних партизан різних загонів, зокрема з сіл Антонівки (під командуванням Красняка та Чепика), Каліївки (під командуванням Т. Гончарова), Івота, Вовни та ще 3–5 загонів [14, арк. 36]. На підступах до Шостки стався бій із німецько-гайдамацькими військами, що зустріли червоних сильним рушничним та кулеметним вогнем; партизани запанікували та втекли [13, арк. 18, 19; 14, арк. 37].

Наприкінці літа 1918 р. повернувся додому в село Івот із армії івотський козак, полковник Іван Якович Ладинський [19]. Його радо зустріли односельці, особливо прихильники гетьмана Скоропадського, які відразу ж залучили Ладинського до свого осередку на підтримку самостійної Української Держави.

Восени 1918 р. Петро Євсейович Базилевич узяв найактивнішу участь у створенні Івотської республіки. На

початку вересня відбулися загальні збори івотців у центрі села на майдані [15, арк. 26]. На зборах було вирішено створити Івотську республіку та загін вільного козацтва, щоби «вигнати більшовиків, зкинути бандитів» [6, арк. 47]. Першими до загону вступили офіцери-фронтовики Хильковський, Юхим Кузьмич Грибач, Яків Тимофійович Карпенко. Вільні козаки обрали своїм отаманом полковника Ладинського. Він навів дисципліну в селі, організував охорону й повністю заблокував його від проникнення більшовицьких банд та їхніх агітаторів. За спогадами, кордони Івотської республіки були позначені відповідними знаками щодо заборони в'їзду на її територію без відповідного дозволу отамана. Івотці кажуть, що першою зупинилася на границі група поляків на Городському шляху з Новгород-Сіверського. Тільки отримавши дозвіл Ладинського поляки вільно перетнули республіку.

Наприкінці вересня до козацького загону почали записуватися мешканці з інших сіл Івотської волості. У жовтні загін Ладинського нараховував більше 300 козаків, озброєних гвинтівками та кількома кулеметами. Це вкрай занепокоїло більшовицький воєнревком у Середино-Буді, до якого дійшли чутки, що івотські республіканці збираються «привзвать в село Івот немецко-гайдамацкие войска и распространить гетманскую власть на всю украинскую территорию нейтральной зоны от реки Івот до российской границы (Зерново)». Воєнревком вирішив негайно розгромити «республіку Ладинського». Але проникнути в село було неможливо, й більшовики пішли на хитрощі. Вони захопили в івотському лузі два великі стада селянських корів й наказали пастухам іти до Івоту й повідомити, щоби за коровами приходили тільки чоловіки. Тим біднякам, хто прийшов за худобою, червоні більшовики пояснили з класових позицій буржуїську контрреволюційну суть Івотської республіки та необхідність її розгрому [10]. Загітовані селяни отримали своїх корів за обіцянку не підтримувати Ладинського, не боронити одностайно село у разі більшовицького нападу, який невдовзі і відбувся. Хоча більшість селян залишилися вірні Ладинському та своїй республіці [19], проте військова й чисельна перевага була на боці погрібських червоних партизан, й малоозброєні івотські ладинці потерпіли поразку. За спогадами івотського старожила В'ячеслава Миколайовича Киричка (1938 р. н.), його дід козак Петро Кремлянець, боєць загону Ладинського, тільки-но дізнавшись про напад більшовиків, схопив гвинтівку й побіг у центр села до садиби Ладинського, але уже було запізно, бій скінчився – Ладинський та ще декілька івотських козаків лежали вбитими посеред вулиці.

У щотижневому донесенні Чернігівського губернського старости від 14 листопада 1918 р. Міністру внутрішніх справ Української Держави про події за минулий тиждень з 6 до 13 листопада 1918 р. указано, що більшовиками було вбито отамана-полковника Ладинського, його помічника поручика Хильковського та 10 козаків [18, арк. 137]. Для остраху івотців, убиті ладинці три доби пролежали про-

сто неба, аж поки більшовики не повивозили мерців уночі невідомо куди. Зрозуміло, що в івотській церкві Різдва Богородиці їх не відспівували, тож ніяких записів щодо імен загиблих не збереглося.

Вільна козацька Івотська республіка зазнала краху. В Івоті установилася советська влада [19]. Ім'я івотського козака, отамана-полковника, професійного військовика, уродженця с. Івот Івана Яковича Ладинського (1871–1918) пішло у забуття. У переказах івотців Ладинський загинув верхи у бою на білому коні.

Нині на місці бою, у центрі села на Ладинщині – безпам'ятний пустир. Також знелюдніло й само село Івот: із 4 тисяч населення столиці Івотської республіки до якихось сімох сотень переважно похилих селян, поодиноких власників кількадесятьох корів у лузі над Івоткою.

З початком другої війни більшовицької Росії проти України Базилевич емігрував у грудні 1918 р. до Румунії. Петро Євсейович вів переписку з родичами. Після Другої світової війни 1939–1945 рр. листи приходили вже з Югославії. У них він висловлював надію скорого повернення на батьківщину, проте через ускладнення відносин між Югославією та СРСР це не вдалося зробити. П.Є. Базилевич так і помер в Югославії у 1949 р.

ДЖЕРЕЛА

1. Адрес-календарь духовного ведомства Черниговской епархии на 1879 год. Чернигов, 1879. 180 с.
2. Большевистские организации Украины в период установления и укрепления Советской власти (ноябрь 1917 – апрель 1918 гг.): Сб. документов и материалов / сост.: П.В. Замковой, Т.Н. Колишер, В.С. Коновалова. Киев : Госполитиздат УССР, 1962. 764 с.
3. Верба І.В. Олександр Оглоблин: Життя та праця в Україні. Київ, 1999. 383 с.
4. Галузевий державний архів Служби безпеки України в Сумській області (ГДАСБУСО), спр. П-273.
5. Державний архів Сумської області (далі – ДАСО), ф. Р-1811, оп. 1, спр. 2.
6. ДАСО, ф. Р-7641, оп. 6, спр. 730.
7. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. 1193 оп. 1, спр. 1.
8. ДАЧО, ф. 1193, оп. 1, спр. 23.
9. ДАЧО, ф. 7720 оп. 17, спр. 1.
10. Івотская республика. *Советское Полесье*, Шостка. 1968. 8 июня.
11. Российский государственный исторический архив, ф. 577, оп. 47, д. 1064, д. 1065.
12. Памятная книжка Киевского учебного округа на 1901 год. Ч. 4. Черниговская губерния. Киев, 1901. 253 с.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 59, оп. 1, спр. 1137. Ромченко С.В. Борьба за Советскую власть на Черниговщине.
14. ЦДАГО України, ф. 59, оп. 1, спр. 1137. Ромченко С.В. К 40-й годовщине выступления партизан против немецких оккупантов и гайдамаков в 1918 году на Черниговщине (вспоминание).
15. ЦДАГО України, ф. 59, оп. 1, спр. 386. Салай И.Г. Борьба за Советскую власть на Новгород-Северщине Черниговской области.
16. Списки населённых мест Российской империи. Том XLVIII. Черниговская губерния. СПб., 1866. 229 с.
17. Список селений и городов Черниговской губернии по уездам и волостям. Чернигов, 1919. 72 с.
18. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 1216, оп. 1, спр. 79.
19. Чернова Г. Івотская республика. *Вісник Шостки*, Шостка. 1997. 26 листопада.

Kyryievskiy V.D. Ivot land surveyor Bazylevych Petro Yevseyevych – member of the State Duma of the Russian Empire of the 3rd convocation (1907–1912)

The article is devoted to a land surveyor from the village of Ivot of Novhorod-Siverskyi county, state-owned peasant Petro Yevseyevych Bazylevych (1867–1949), who at the age of 40 was elected a member of the State Duma of the

Russian Empire of the 3rd convocation (1907–1912). He was repeatedly elected as a public deputy of the Novhorod-Siverskyi County and Chernihiv Zemstvo Assemblies. At 1918 p. he took an active part in targeting in his own home village, donating to the Ukrainian National Government for the hetman Skoropadskiy and targeting in the neutral zone of the Ivot Republic.

In 1907, a private land surveyor from the village of Ivot, Novhorod-Siverskyi district, Chernihiv province, Petro Bazylevych (1867-1949) was elected a member of the State Duma of the Russian Empire of the 3rd convocation (1907-1912). In this highest legislative body of the empire there were 442 deputies (12 - from the Chernihiv province). The photo of 1912, provided by a relative of Petro Evseiovich Liliia Vasyilivna Ladynska, depicts State Duma deputies from the Chernihiv province. Standing from left to right: Kochubei Leontii Vasylovych, Rakovych Narii Andriiovych, Huz Volodymyr Dmytrovych, Ivan Semenovich Klymenko, Petro Yevseiovich Bazilevich. Sit: Iskrytskyi Mykhailo Andriiovych, Hamaleia Apollon Oleksandrovych, Hliebov Yurii Mykolaiovych, Skoropadskiy Heorhii Vasyliovych, Ptashevskiy Mytrofan Maksimovich.

Petero Yevseiovich was part of the largest Duma faction of Octoberists (154) – a moderate right-wing landowners party, created in October 1905 after the tsar issued a manifesto of October 17 for the introduction of the State Duma in the Russian Empire. Petro Yevseiovich was on the Committee on Migrants and Immunity. After the completion of the five-year cadence of the Third State Duma in 1912, Peter was appointed a member of the Board of Trustees of the Novhorod-Siverska Gymnasium.

There is little information about Petero Yevseiovich today. It is known from the metric book of the Church of the Nativity of the Virgin Mary that he was born on August 22, 1867, in the family of a state peasant, Yevsei Antypovych and Anastasiia Basylevych. He was baptized the same day on August 22 by priest Mykhailo Rozhanivskiy. The house of Bazylevych was in the center of the village of Ivot, on the main street, now Siverska street.

In the autumn of 1918, Petro Basylevych took an active part in the creation of the Ivot Republic. At the beginning of September, a general meeting of the villagers took place in the center of the village on the square. At the meeting, it was decided to create an Ivot republic and a detachment of free Cossacks in order to “expel the Bolsheviks, oust the bandits”. The first to join the detachment were the officers of the Khylovskiy front line, Hrybach Yukhym Kuzmych, Karpenko Yakov Timofiovych. Free Cossacks chose Colonel Ladynskiy as their ataman. He instigated discipline in the village, organized security, and completely blocked it from penetrating Bolshevik gangs and their agitators. According to the legend, the borders of the Ivot Republic were marked with the appropriate signs, forbidding entry into its territory without the appropriate permission of the chieftain. Ivot citizens say that the first group of Poles on the city road from Novhorod-Siverskyi stopped at the border. Only with the permission of Ladynskiy Poles freely crossed the republic.

The Free Cossack of Ivot Republic was overthrown. Soviet power was established in Ivot. The name of the Cossack of Ivot, a colonel ataman, a professional soldier, a native of the village Ivot of Ivan Yakovych Ladynskiy (1871-1918) went into oblivion. According to legend, Ladynskiy was killed riding a white horse.

Nowadays, there is a memorable wasteland at the battlefield in the center of the village in Ladynshchyna. The village of Ivot from the 4,000 population of the capital of the Ivot Republic, to some seven hundred predominantly slain peasants, single owners of several cows in the meadow above Ivotka, also became depopulated.

With the outbreak of the Second War of Bolshevik Russia against Ukraine, Bazilevych emigrated in December 1918 to Romania. Peter E. corresponded with relatives. After the Second World War of 1939-1945, letters came already from Yugoslavia, in which Petro expressed his hope for a speedy return to his homeland, but due to the complication of relations between Yugoslavia and the USSR, this could not be done. He died in Yugoslavia in 1949.

Key words: deputy, Cossacks, republic, repressed.

REFERENCES

1. Adres-kalendar' duhovnogo vedomstva Chernigovskoj eparhii na 1879 god. [Address-calendar of the spiritual department of the Chernigov diocese for 1879]. (1879). Chernigov. [in Russian].
2. Zamkovoij, P.V., Kolisher, T.N., & V.S. Konovalova. (1962). *Bol'shevistskie organizacii Ukrainy v period ustanovlenija i ukreplenija Sovetskoj vlasti (nojabr' 1917-aprel' 1918 gg.)*. [Bolshevik organizations of Ukraine during the establishment and strengthening of Soviet power (November 1917-April 1918)]. Sb. dokumentov i materialov. Kyiv: Gospolitizdat USSR. [in Russian].
3. Verba, I. (1999). *Oleksandr Ohloblyn: Zhyttia ta pratsia v Ukraini. [Life and work in Ukraine]*. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Haluzevii derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy v Sums'kii oblasti (H DASBUSO), spr. P-273.
5. Derzhavnyi arkhiv Sums'koi oblasti (dali – DASO), f. R-1811, op. 1, spr. 2.
6. DASO, f. R-7641, op. 6, spr. 730.
7. Derzhavnyj arkhiv Chernihivskoi oblasti (dali – DACHO), f. 1193, op. 1, spr. 1.

8. DАChO, f. 1193 op. 1, spr. 25.
 9. DАChO, f. 7720, op. 17, spr. 1.
 10. Ivotskaia respublika. [Ivot Republic]. (1968, June 8). *Sovetskoie Poles'ie. Shostka*. [in Ukrainian].
 11. Rossijskij gosudarstvennyj istoričeskij arhiv (RGIA), f. 577, op. 47, spr. 1064, spr. 1065.
 12. *Pamjatnaja knižhka Kyivskogo učebnogo okruga na 1901 god. [The memorial book of the Kyiv school district for 1901]. (1901). Part 4. Chernigovskaja gubernija. Kyiv. [in Russian].*
 13. Romchenko, S.V. (1957). *Bor'ba za Sovetskiju vlast' na Chernigovshhine. [The struggle for Soviet power in the Chernihiv region].* TcDAVO Ukrajinu, f. 59, op. 1, spr. 1137.
 14. Romchenko, S.V. (1957). *K 40-j godovshhine vystuplenija partizan protiv nemeckih okkupantov i gajdamakov v 1918 godu na Chernigovshhine (vospominanie). [On the occasion of the 40th anniversary of the partisans against the German occupiers and Haidamaks in 1918 in the Chernihiv region (memory)].* TcDAVO Ukrajinu, f. 59, op. 1, spr. 1137. [in Russian].
 15. Salaj, I.G. (1957). *Bor'ba za Sovetskiju vlast' na Novgorod-Severshhine Chernigovskoj oblasti. [The struggle for Soviet power in Novgorod-Severshhina, Chernihiv region].* TcDAVO Ukrajinu, f. 59, op. 1, spr. 386. [in Russian].
 16. *Spiski naseļonnyh mest Rossijskoj imperii. [Lists of populated places of the Russian Empire]. (1866). Vol. XLVIII. Chernigovskaja gubernija. St. Petersburg. [in Russian].*
 17. *Spisok selenij i gorodov Chernigovskoj gubernii po uezdnam i volostjam. [List of villages and cities of the Chernihiv province by counties and volosts]. (1919). Chernigov. [in Russian].*
 18. Centralnij derzhavnyj arhiv vyshhykh orghaniv vlady ta upravlinnja Ukrajinu (TcDAVO Ukrajinu), f. 1216, op. 1 spr. 79.
 19. Chernova, H. (1997, November 26). Ivotskaja respublika [Ivot Republic]. *Visti Shostky, spr. 4. Shostka. [in Ukrainian].*

*Стаття надійшла до редакції 18.02.2020 р.
 Рекомендована до друку 10.03.2020 р.*

УДК 94(977): 37.091

В.М. Крижанівський

**ВИХОВАНЦІ ГЛУХІВСЬКОГО
 УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ М. КАРПОВ
 ТА А. МИХАЙЛЕЦЬ ЗА МАТЕРІАЛАМИ
 ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ
 ГНПУ ім. О. ДОВЖЕНКА**

У статті опубліковано 12 документів про вихованців Глухівського учительського інституту М.О. Карпова та А.Є. Михайлеця, що зберігаються у фондах історико-педагогічного музею ГНПУ ім. О. Довженка. Запропоновані матеріали уможливають реконструкцію життєвого та творчого шляху випускників, що закінчили інститут у 1908 та 1911 роках.

Ключові слова: Глухівський учительський інститут, школа, вчитель, спогади, біографія, лист, біографічна довідка.

У фондах Історико-педагогічного музею Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка зберігаються унікальні писемні матеріали, які стосуються життєвого та професійного шляху вихованців учительського інституту М. Карпова та А. Михайлеця.

Доречно окреслити життєвий шлях цих малознаних назагал, але цікавих особистісно і професійно випускників інституту.

Михайлець Авксентій Євстафійович народився 24 груд-

ня 1883 р. у селянській родині в одному з північних повітів Чернігівської губернії. Вірогідно, закінчив одно- або двокласне сільське училище. До 1908 р. працював «народним учителем». У 1908–1911 рр. навчався в учительському інституті. Від 11 липня 1911 р. до 1918 р. працював в Новозибковій у міському училищі, жіночій гімназії, реальному училищі.

Зі встановленням радянської влади в північних повітах Чернігівської губернії середні заклади освіти були реформовані в трудові школи. Від 1918 до 1963 р. Авксентій Євстафійович працював учителем хімії в Новозибківській 2-й радянській 2-х комплектній школі 1-го ступеня, середній школі ім. М.І. Калініна-В. Леніна (нині – середня школа № 1), а пізніше – у школі робітничої молоді. Варто кілька слів сказати про середню школу ім. М.І. Калініна-Леніна. Навчальний заклад мав подвійну назву в 1930-х рр., оскільки в першу зміну – це була школа ім. Леніна (для дітей робітників та селян), а в другу зміну – школа ім. М.І. Калініна (для дітей службовців). Один і той самий учитель упродовж дня, не змінюючи приміщення, працював у двох школах [2, с. 29, 32; 3, с. 24–26; 5, с. 556].

У період німецької окупації Авксентій Євстафійович мав можливість працювати вчителем хімії в школі, проте відмовився [1, с. 63–65]. 25–26 жовтня 1974 р. відвідав інститут та брав участь у святкуванні сторічного ювілею своєї альма-матер. Помер після 1974 р. Син, Георгій Авксентійович Михайлець (1922 р. н.), став доктором медичних наук (Санкт-Петербург).

Постать Михайлеця Авксентія Євстафійовича знайшла належне висвітлення у творчості новозибківського письменника, журналіста А. Вольного (А.Г. Епштейна, 1918 р. н.) [3, с. 26]. Охочі можуть знайти нашого героя на сторінках його документально-художньої повісті «Серце мовчати не може» (1978) та спогадів «Через роки, через відстані» (1996) [1; 3, с. 24–26].

Достатньо колоритною особою був й інший випускник, Микола Олександрович Карпов. На жаль, відомості про його життєвий та творчий шлях фрагментарні. Народився 1886 р. в с. Уланове Глухівського повіту. Після закінчення земської школи 4 роки навчався в зразковому училищі при учительському інституті та три роки в самому інституті (1905–1908). Упродовж 1908–1915 рр. почергово працював учителем математики, креслення, географії, директором Уманського, Дзенгеліївського та Тальнівського вищого початкового училища (Київська губ.) [4, с. 419; 5, с. 492; 6, с. 179]. Відомо, що після Другої світової війни працював учителем української мови та літератури Харківської середньої школи № 95. Серед його учнів був відомий український літературознавець Юрій Барабаш [7]. 1956 р. вийшов на пенсію. Помер після 1967 року.

У 1973 р. вийшли спогади М.О. Карпова «Грізний рік» про його дитячі та юнацькі роки, участь в революційних подіях 1905 р. у Глухові та учительському інституті.

У пропонованій статті подаємо археографічне опрацювання 12-ти документів. Перші п'ять із них написані українською мовою, стосуються постаті Миколи Олександровича